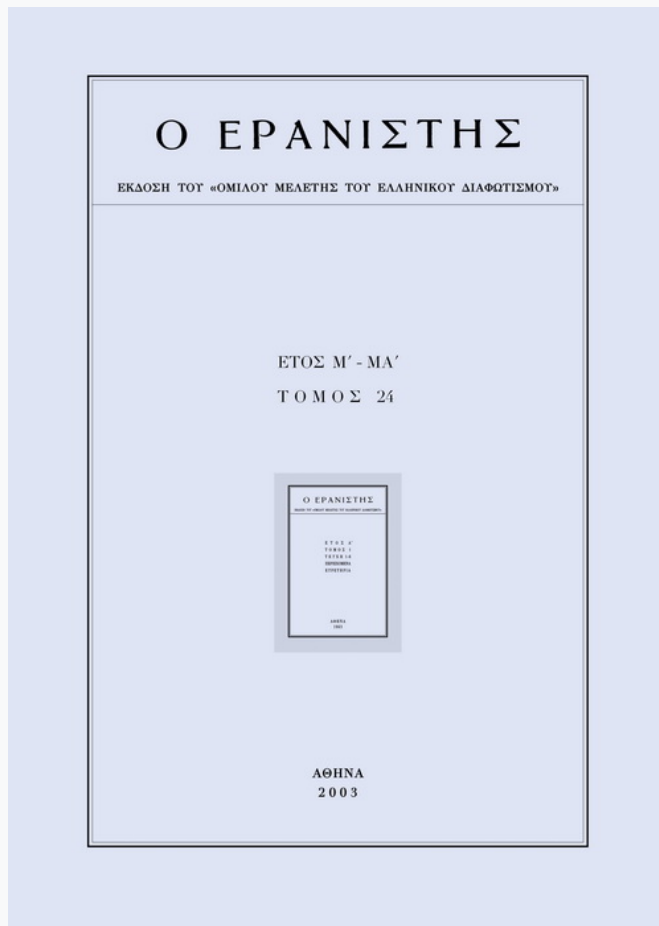

The Gleaner

Vol 24 (2003)

Δαμιανός Παρασκευάς Σινωπεύς: προκαταρκτικά στοιχεία και ένα αυτόγραφο

Βασίλειος Ν. Μακρίδης

doi: [10.12681/er.14](https://doi.org/10.12681/er.14)

To cite this article:

Μακρίδης Β. Ν. (2003). Δαμιανός Παρασκευάς Σινωπεύς: προκαταρκτικά στοιχεία και ένα αυτόγραφο. *The Gleaner*, 24, 189–195. <https://doi.org/10.12681/er.14>

Παρασχολήματα

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΣΙΝΩΠΕΥΣ:
ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΝΑ ΑΥΤΟΓΡΑΦΟ

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΛΟΓΙΟΥΣ ΤΟΥ 18ου αιώνα, οι όποιοι έκαναν γνωστή την παρουσία τους εκτός των ορίων της Όθωμανικής επικράτειας, τόσο στη Δύση όσο και στη Ρωσία αργότερα, ξεχωρίζει και η μορφή του Δαμιανού Παρασκευά από τη Σινώπη, ο όποιος όμως δεν έτυχε της δέουσας προσοχής από τους Έλληνες της εποχής του, ούτε άλλωστε μέχρι σήμερα από νεότερους έρευνητές. Βεβαίως, ο Δαμιανός δεν είναι τελείως άγνωστος. Ό Γ. Βενδότης αναφέρει όρισμένες πληροφορίες για τó πρόσωπο και τó έργο του,¹ τó ίδιο και ό Γ. Ζαβίρας.² Αλλά αργότερα οι αναφορές σ' αυτόν είτε έλλείπουν παντελώς, προφανώς επειδή άγνοείται ή ύπαρξή του,³ είτε είναι σποραδικές και λιτές. Ό Έπ. Κυριακίδης, για παράδειγμα, του αφιερώνει μόλις μισή σελίδα και μάλιστα με όχι ακριβείς πληροφορίες.⁴ Τό γεγονός αυτό έκπλήσσει, αν λάβει κανείς ύπ' όψιν του ότι πρόκειται για έναν λόγιο, ο όποιος σπούδασε για πολλά χρόνια φιλοσοφία και ιατρική στη Δύση, πήρε μέρος στις εκεί φιλοσοφικές διαμάχες ύπερασπιζόμενος τόν Christian Wolff (1679-1754), δημοσίευσε τρεις φιλοσοφικές πραγματείες στα λατινικά, ενώ αργότερα εργάστηκε ως γιατρός μέχρι τó τέλος της ζωής του στη Ρωσία, όπου δημοσίευσε, επιπλέον, μιá ιατρική πραγματεία πάλι στα λατινικά. Έπομένως, πρόκειται για κάποιον κυριολεκτικά ιατροφιλόσοφο — με τή συνηθισμένη τότε έννοια—, ο όποιος συμμετείχε με δημιουργικό και πρωτότυπο τρόπο στις έσωτε-

1. Γ. Βενδότης, *Προσθήκη της Έκκλησιαστικής Ιστορίας Μελετίου Μητροπολίτου Άθηνών προς έξακολούθησιν των άλλων τριών Τόμων [...]*, τ. 4, Βιέννη 1795, σ. 143-144 (άρ. 35).

2. Γ. Ζαβίρας, *Νέα Έλλάς ή Έλληνικόν Θέατρον*, Άθήνα 1872, ανασταστική αντύπωση με επιμέλεια Γ. Άθ. Γριτσόπουλου, Άθήνα 1972, σ. 252-253.

3. Για παράδειγμα, ό Θ. Καΐρης (*Στοιχεία Φιλοσοφίας [...]*), Άθήνα 1851, σ. 35-39), κάνοντας λόγο για τούς Έλληνες φιλοσόφους από τόν 16ο αιώνα και μετά, δεν τόν αναφέρει καθόλου.

4. Έπ. Θ. Κυριακίδης, *Βιογραφία των έν Τραπεζοϋντος και της περι αυτήν χώρας από της Άλώσεως μέχρις ήμών άκμασάντων λογίων [...]*, Άθήνα 1897, ανασταστική αντύπωση, Άθήνα 1985, σ. 112. Ό Κ. Ν. Σάθας (*Νεοελληνική Φιλολογία*, Άθήνα 1868, σ. 464) αναφέρει επίσης ότι τόν Δαμιανό δέχθηκε στην Άγία Πετρούπολη ο αυτοκράτορας Μέγας Πέτρος, κάτι τó όποιο είναι φυσικά άδύνατο, δεδομένου ότι ό Μέγας Πέτρος είχε πεθάνει ήδη τó 1725, ενώ ό Δαμιανός μετέβη στη Ρωσία τó 1730.

ρικές πνευματικές διεργασίες που άπασχολούσαν τον δυτικό πνευματικό κόσμο, κάτι όχι και τόσο συνηθισμένο για τους Έλληνες της εποχής. Η φήμη που απέκτησε ο Δαμιανός στη Γερμανία μαρτυρείται πολλές φορές.⁵ Στο παρόν παρασχόλημα θα αναφερθούν κάποια ελάχιστα προκαταρκτικά στοιχεία για τη ζωή και το έργο του από μια υπό έτοιμασία εκτενέστερη μονογραφία για τον σημαντικό αυτόν Έλληνα λόγιο του 18ου αιώνα και θα δημοσιευτεί για πρώτη φορά ένα αυτόγραφο του.

Ο Δαμιανός έγινε στη Δύση περισσότερο γνωστός με το επώνυμο «Sinopeus» ή «Sinopaeus» (Σινωπεύς), το όποιο δήλωνε εξ άλλου τον τόπο καταγωγής του, δηλαδή τη Σινώπη του Ευξείνου Πόντου. Με αυτό το επώνυμο υπέγραψε άλλωστε όλα τα δημοσιευμένα έργα του. Όσο το πλήρες όνομά του ήταν Δαμιανός Παρασκευάς. Το έτος της γέννησής του δεν είναι με ακρίβεια γνωστό, αλλά πρέπει να τοποθετηθεί μάλλον προς τα τέλη του 17ου ή έστω στις αρχές του 18ου αιώνα. Οι αρχικές του σπουδές δεν είναι γνωστές, αλλά υπάρχει σίγουρα μια σχέση με τις παραδουάβιες ήγεμονίες (συγκεκριμένα με το Βουκουρέστι), όπου προφανώς διέμενε για κάποιο χρονικό διάστημα. Ο Δαμιανός μάλιστα δημοσίευσε στο πρώτο έργο του *Meditationes academicae de cognitione humana* (Βαϊμάρη 1728) μια προσωπική δίγλωσση αφιέρωση (με ήμερομηνία 18 Ιουλίου 1728), στα ελληνικά και λατινικά, προς τον τότε ήγεμόνα της Βλαχίας Ιωάννη Νικόλαο Μαυροκορδάτο (1680-1730), τον πεπαιδευμένο γιό του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Για τις σπουδές του στη Δύση γνωρίζουμε ότι είχε εγγραφεί στο Πανεπιστήμιο Frankfurt (an der Oder) στις 28 Μαΐου 1722 ως «*Damianus Paraskevas Sinopiensis Asiae Minoris*»⁶ και ότι είχε σπουδάσει εκεί επί δύο χρόνια. Στη συνέχεια σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Ίένας, όπου γράφτηκε στις 7 Ιουνίου 1724 («*Δαμιανός Παρασκευάς Σινωπεύς σπουδαῖος ἐν ἰατρικῇ ex Acad. Viadrina ad nos veniens Graecus natus ex Asia minore Sinopiensis*»)⁷. Έχει παρέμεινε για αρκετά χρόνια και έλαβε το πτυχίο της ιατρικής το 1729⁸ και λίγο αργότερα ανακηρύχθηκε διδάκτωρ της ιατρικής.

5. Βλ. F. C. G. Hirsching (έκδ.), *Historisch-litterarisches Handbuch berühmter und denkwürdiger Personen, welche in dem achtzehnten Jahrhundert gelebt haben [...]*, τ. 7/1, Λιψία 1805, σ. 81, όπου τονίζονται τα πολλά προτερήματα του χαρακτήρα του Δαμιανού και η ιδιαίτερη ικανότητά του στη διαλεκτική, ή οποία θύμιζε εν πολλοῖς τις ανάλογες δεξιότητες των ενδόξων προγόνων του στην αρχαιότητα.

6. Βλ. E. Friedländer / G. Liebe / E. Theuner (έκδ.), *Ältere Universitäts-Matrikeln. I. Universität Frankfurt a.O.*, τ. 2 (1649-1811), Neudruck der Ausgabe 1888, Osnabrück 1965, σ. 310.

7. O. Köhler, *Die Matrikel der Universität Jena*, τ. 3 (1723 έως 1764), Πρώτο μέρος: Text (chronologischer Abdruck), Halle (Saale), 1992, σ. 27.

8. Βλ. Köhler, *ό.π.*, σ. 27, ύποσ. 15, όπου αναφέρεται ότι ήταν έγγεγραμμένος

Παράλληλα με τις ιατρικές σπουδές του στην Ίένα, ο Δαμειανός υπερασπίστηκε το φιλοσοφικό σύστημα του Christian Wolff σε μια εποχή κατά την οποία η φιλολογία υπέρ και εναντίον του σημαντικού Γερμανού λογίου είχε αυξηθεί σημαντικά. Κύρια αίτια γι' αυτό ήταν η κατόπιν υποκίνησης άρχικα των Εύσεβιστών της Halle και αργότερα μετά από πολιτική παρέμβαση αναγκαστική απομάκρυνση του Wolff από το Πανεπιστήμιο Halle το 1723 και η μετάβασή του στο Πανεπιστήμιο Marburg, από όπου τελικά επέστρεψε ξανά στην Halle το 1740 με παρέμβαση του αυτοκράτορα Φρειδερίκου Β'. Το γεγονός αυτό είχε πυροδοτήσει μετά το 1723 πολλές αντιπαραθέσεις μεταξύ των υποστηρικτών και των αντιπάλων του Wolff με πλειάδα σχετικών δημοσιεύσεων.⁹ Η ένασχόληση του Δαμειανού με τον Wolff αποτελεί σημαντικό σταθμό για την επίδραση του τελευταίου στη νεοελληνική σκέψη, η οποία βέβαια είχε άρχισει ήδη νωρίτερα,¹⁰ αλλά επρόκειτο να κορυφωθεί στη συνέχεια (π.χ. με τον Ευγένιο Βούλγαρη και τον Άθανάσιο Ψαλίδα),¹¹ φαινόμενο που παρατηρείται βεβαίως και στον ευρύτερο μη έλληνο βαλκανικό και ανατολικοευρωπαϊκό χώρο γενικότερα.¹²

Συγκεκριμένα, ο Δαμειανός δημοσίευσε πρώτα το 1728 στη Βαϊμάρη το έργο: *Meditationes academicae de cognitione humana, methodice conscriptae* (Vinariae, Prostat in Bibliopolio Bielckiano, MDCCXXVIII),

---

στο βιβλίο υποψηφίων για το πτυχίο της ιατρικής στις 12 Μαΐου 1729 (Candidatenbuch der Medizinischen Fakultät, 1680-1840, φ. 54a).

9. Βλ. σχετικά K. Vorländer, *Geschichte der Philosophie*. τ. III. *Neuzeit bis Kant*, νέα έκδοση από τον H. Schnädelbach / A. Thyen, Reinbek bei Hamburg 1990, σ. 292. Βλ. αναλυτικότερα P. Kondylis, *Die Aufklärung im Rahmen des neuzeitlichen Rationalismus*, Μόναχο 1986, σ. 545-575.

10. Ο Άλέξανδρος Έλλάδιος (*Status praesens Ecclesiae Graecae* [...], [Altdorf] 1714, σ. 318) έκανε χαρακτηριστικά λόγο για έναν Έλληνα μοναχό ονόματι Χρυσάνθεμο, ο οποίος παρακολούθησε με μεγάλη επιμέλεια τις παραδόσεις του Wolff στην Halle γύρω στα 1712.

11. Βλ. σχετικά Π. Νούτσος, «Die Rezeption der Ideen Christian Wolffs in Griechenland - Der Beitrag der Gelehrten von den Ionischen Inseln», *Δωδώνη* 16/τχ Γ' (1987), 25-33· Το ίδιο, «Η πρόσληψη των ιδεών του Christian Wolff στην Ελλάδα. Η συμβολή των Έπτανησίων λογίων», *Πρακτικά του Ε' Διεθνούς Πανιόνιου Συνεδρίου (Άργοςτόλι-Ληξούρι, 17-21 Μαΐου 1986)*, τ. 4, Άργοςτόλι 1991, σ. 593-599· του ίδιου, «Christian Wolff und die Neugriechische Aufklärung», στο G. S. Henrich (έκδ.), *Evgenios Vulgaris und die Neugriechische Aufklärung in Leipzig*, Λψία 2003, σ. 76-84.

12. Βλ. H. Röhling, «Bemerkungen zur Wirkung Christian Wolffs in Ost- und Südosteuropa», στο W. Schneiders (έκδ.), *Christian Wolff 1679-1754. Interpretation of seiner Philosophie und deren Wirkung*, Άμβούργο 1983, σ. 278-288, στίς σ. 278-280.

όπου, αν και επηρεασμένος από τον Wolff, προσπάθησε αυτόνομα να αναπτύξει σε 23 κεφάλαια τις δικές του ιδέες πάνω στη θεωρία της γνώσης. Σε ένα αντίτυπο του έργου αυτού, το οποίο σώζεται στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη της Ίένας [με επίσημα 8 Bud. Var. 696 (1)], υπάρχει ή ακόλουθη ιδιόχειρη αφιέρωση του Δαμιανού στη σελίδα τίτλου προς κάποιον φίλο του και φοιτητή της φιλοσοφίας ονόματι Hoffmann: «*Viro Litteratissimo ac Perhumano atque Amico suo longe praestantissimo Adjuncto philosophiae Hoffmanno tractulum hunc offert Auctor Δαμιανός*» (βλ. την ανατύπωσή της παρακάτω). Το αντίτυπο όμως αυτό προέρχεται από τη συλλογή του Christian Gottlieb Buder, ο οποίος από το 1722 μέχρι το 1738 είχε διατελέσει διευθυντής της παραπάνω βιβλιοθήκης,¹³ και στον οποίο είχε προφανώς περιέλθει κάποτε.

Τόν ίδιο χρόνο (στον πρόλογο αναφέρει την ήμερομηνία: Ίένα, 28 Αυγούστου 1728) δημοσίευσε ο Δαμιανός στη Βαϊμάρη ένα ακόμη έργο του με τίτλο: *Tractatio methodica de libertate cogitandi, volenti, principio juris naturae, mundo et existentia Dei* (Prostat Vinariae in Bibliopio Bielckiano, MDCCXXVIII), όπου συζήτησε από τη σκοπιά του άλλα θέματα, όπως —μεταξύ άλλων— την ελευθερία του συλλογίζεσθαι και θέλγειν, την αρχή του φυσικού δικαίου, το σώμα και τον κόσμο καθώς και την ύπαρξη του Θεού. Το 1729 (στον πρόλογο δίνει την ήμερομηνία: Eisenach, 18 Φεβρουαρίου 1729) έκλεισε τον κύκλο των φιλοσοφικών του πραγματειών δημοσιεύοντας στο Eisenach το τρίτο του έργο με τίτλο: *Defensio philosophiae Wolffianae per convenientiam trium distinctarum demonstrationum de existentia Dei, quarum una auctoris altera graeco-latina, Johannis Damasceni, tertia Wolffii est, adductis insuper aliis argumentis, quibus quaestiones inprimis controversae candide ac solide examinatae deciduntur* (Prostat Isenaci, in Bibliopio Boetii, typographi aulici MDCCXXIX). Κατά την ειδική αυτή υπεράσπιση της φιλοσοφίας του Wolff ο Δαμιανός ασχολήθηκε κυρίως με το θέμα της ύπαρξης του Θεού, χρησιμοποιώντας μάλιστα επιχειρήματα από τον Ιωάννη Δαμασκηνό, με σκοπό να δείξει ότι η κατηγορία του αθεϊσμού που είχε διατυπωθεί έναντι του Wolff ήταν άβάσιμη. Παράλληλα ο Δαμιανός επισήμανε και όρισμένες διαφωνίες του με τον Wolff προκειμένου να δείξει ότι δεν τον ακολουθούσε τυφλά σε όλα τα σημεία.

Πολύ σύντομα, μετά τη λήψη του διδακτορικού από την Ίένα, ο Δαμιανός προσελήφθη γιατρός στη Ρωσία στις 26 Φεβρουαρίου 1730 για ένα διάστημα αρχικά τεσσάρων ετών και με έτησιο μισθό 500 ρουβλίων.¹⁴

13. Βλ. *Geschichte der Universitätsbibliothek Jena 1549-1945*, Βαϊμάρη 1958, σ. 165-166.

14. Βλ. το σχετικό λήμμα στο *Russkij Biograficheskij Slovar'* 18 (Αγ. Πετρούπολη 1904), σ. 505, όπου αναφέρεται ως Dem'yan Petrovich Sinopeus και από το οποίο κυρίως λαμβάνονται στη συνέχεια οι πληροφορίες σχετικά με τη δράση του στη Ρωσία.

Ἐξαιτίας τῆς βιαστικῆς του ἀναχώρησης γιὰ τὴ Ρωσία ὁ Δαμιανὸς δὲν πρόλαβε νὰ δημοσιεύσει κάποια ἰατρικὴ διατριβὴ στὴν Ἰένα. Ὑποσχέθηκε ὅμως ὅτι θὰ ἐξέδιδε ἀντισταθμιστικὰ κάτι σχετικὸ στὸ μέλλον, δείχνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορα δὲν τοῦ εἶχε ἀπονεμηθεῖ ἀδίκως. Τὴν ὑπόσχεσή του αὐτὴ ἐκπλήρωσε μὲ τὸ ἔργο του *Parerga medica* (1734/1735), ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του. Γιατὶ μετέβη ὅμως ὁ Δαμιανὸς στὴ Ρωσία καὶ κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες; Ἀρχικὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες γιατροὶ εἶχαν δράσει στὴ Ρωσία κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Εἰδικὰ γιὰ τὸν Δαμιανό, τοῦ ὁποῦλου ἐξἄλλου ἡ ἰατρικὴ προπαίδεια φαίνεται ὅτι ἦταν πολὺ καλὴ μὲ ἐπίσης ἀνάλογα ἀποτελέσματα, δὲν εἶναι ἀπίθανο ἢ μετὰβασή του νὰ εἶχε εὐνοηθεῖ ἐμμέσως ἀπὸ τὴ μεγάλη φήμη τῆς ὁποίας ἔχαιρε ὁ Wolff στὴ Ρωσία τότε, στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς ὁποίας εἶχε συμβάλει ἀποφασιστικά.¹⁵ Ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀρχίατρος, Laurentius Blumentrost, ἄλλωστε, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναλάβει τότε νὰ μετακαλέσει τὸν Wolff στὴ Ρωσία,¹⁶ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἐπίσης προσέλαβε τὸν Δαμιανό, ἕναν ὑπερασπιστὴ τοῦ Wolff. Στὴ Ρωσία ὁ Δαμιανὸς ἐργάστηκε βασικὰ ὡς γιατρός στὸ ναυτικὸ νοσοκομεῖο τῆς Κροστάνδης (medicus ordinarius marini nosocomii cronstadiensis), κοντὰ στὴν Ἀγία Πετρούπολη, ὅπου προφανῶς ἀξιοποίησε τὶς συστηματικὲς ἰατρικὲς σπουδὲς του στὴ Γερμανία, ἐνῶ ἀπὸ τὸ 1734 ἀναφέρεται καὶ ὡς ἀρχίατρος. Τὸ 1736 μετατέθηκε στὴ Μόσχα, ὅπου ἐργάστηκε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ὥστε ἀγόρασε σύντομα δικό του σπίτι, ἐνῶ τὸ 1738 μετατέθηκε προσωρινὰ στὸ πεζικὸ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, εἰδικὰ δὲ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς ἐπιδημίας πανώλης. Στις 10 Μαΐου 1740 ἐπέστρεψε κοντὰ στὴ Μόσχα καὶ στις 3 Ἰουλίου 1740 ξανά στὴν Κροστάνδη μὲ μισθὸ πλέον 1200 ρούβλια. Ἐξαιτίας τοῦ θανάτου τοῦ Π. Κοντσειδῆ, ἀρχίατρο, αὐτοκρατορικοῦ γιατροῦ καὶ διευθυντῆ τῆς ἰατρικῆς καγκελαρίας, ὁ Δαμιανὸς ἀπὸ τὸ 1760 καὶ μετὰ ἀνέλαβε, σὲ συνεργασία μὲ δύο ἄλλους γιατρούς, κυρίως ὅμως μὲ τὸν Johann Jacob Lerche, καὶ τὴ διεύθυνση τῆς ἰατρικῆς καγκελαρίας, τοῦ ἀνώτατου δηλαδὴ ἰατρικοῦ ὀργάνου στὴ Ρωσία. Τὸ 1770 μάλιστα ἐπὶ ἐποχῆς τῆς Αἰκατερίνης Β' ὁ Δαμιανὸς ἦταν ὁ ἀρχαιό-

15. Βλ. G. Mühlpfordt, «Rublands Aufklärer und die Mitteldeutsche Aufklärung: Begegnungen, Zusammenwirken, Partnerschaft», στὸ C. Grau et al. (ἐκδ.), *Deutsch-russische Beziehungen im 18. Jahrhundert. Kultur, Wissenschaft, Diplomatie* (Wolfenbütteler Forschungen 74), Wiesbaden 1997, σ. 83-171, κυρίως σ. 96-103. Röhling, «Bemerkungen zur Wirkung Christian Wolffs in Ost- und Südosteuropa», ὁ.π., σ. 280-283.

16. Βλ. *σχετικὰ Briefe von Christian Wolff aus den Jahren 1719-1753. Ein Beitrag zur Geschichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu St. Petersburg*, Ἀγ. Πετρούπολη 1860, ἀναστατικὴ ἀνατύπωση, Hildesheim 1971.

MEDITATIONES
ACADEMICAЕ
 DE
 COGNITIONE
 HVMANA,
METHODICE CON-
SCRIPTAE
 A
DAMIANO SINOPEO.

VINARIAE,
 PROSTAT IN BIBLIOPOLIO BIELCKIANO,
 M DCC XXVIII.

Viro Literatissimo ac Perhuma-
no atque amico suo longe prae-
stantissimo Adjuncto philoso-
phiae Hoffmanno tractatum
hunc offert Auctor Damianos

τερος γιατρός τοῦ ρωσικοῦ ναυτικοῦ καὶ εἶχε τιμηθεῖ μὲ τὸν τίτλο τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου.¹⁷ Ἀπεβίωσε στὴν Πετρούπολη στὶς 14 Ἀπριλίου 1776.

Στὴν Πετρούπολη ὁ Δαμιανὸς δημοσίευσε ἕνα ἀκόμη ἔργο στὰ λατινικά, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορά στὸ πεδίο τῆς ἰατρικῆς, μὲ τὸν τίτλο *Parerga medica* (Anno MDCCXXXIV, Typis Academiae Scientiarum Petropolitanae). Τὸ ἔργο πρέπει νὰ ὀλοκληρώθηκε τὸ 1734, ἀφοῦ ὁ Δαμιανὸς ἔθεσε στὸν πρόλογο γιὰ τὸν ἀναγνώστη τὴν ἡμερομηνία 15 Δεκεμβρίου 1734. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἡμερομηνία ἀφιέρωσης τοῦ ἔργου στὸν ἀρχίατρο J. B. Fischer (4 Φεβρουαρίου 1735) συνάγεται ὅτι αὐτὸ κυκλοφόρησε μᾶλλον τὸ 1735. Στὰ ἑπτὰ κεφάλαια τοῦ ἔργου τοῦ ὁ Δαμιανὸς ἔθιξε διάφορα θέματα, περιέγραψε μάλιστα κυρίως τὶς ἀσθένειες (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ σκορβούτου) ποὺ εἶχε παρατηρήσει ἀνάμεσα στοὺς Ρώσους ναυτικούς καὶ στὴν περιοχή τῆς Κροστάνδης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1730 καὶ 1733. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀρχικὰ εἶχε συνταχθεῖ στὰ ρωσικά μὲ τίτλο *Opisanie boleznej moryakov* (=Περιγραφή τῶν ἀσθενειῶν τῶν ναυτικῶν), ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου εἶχε λάβει ἀξίωση τοῦ ἐτήσιου τότε μισθοῦ του κατὰ 100 ρούβλια. Οἱ περιγραφές καὶ οἱ παρατηρήσεις τοῦ Δαμιανοῦ κρίθηκαν πολὺ θετικὰ ἀπὸ τὸν ἰατρικὸ κόσμο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως λ.χ. ἀπὸ τὸν Ἀγγλο γιατρὸ James Lind (1716-1794), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀσχοληθεῖ μὲ παρόμοια θέματα.¹⁸

Τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν οὐσιαστικὰ ἄγνωστη τούτη μορφή τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων δὲν ἀποδεικνύουν μόνον τὴ σημαντικότητά της, ἀλλὰ ἐπιβεβαιώνουν τὶς θετικὲς κρίσεις ποὺ εἶχαν διατυπωθεῖ γι' αὐτὴν στὸ ἐξωτερικόν. Ἐξάλλου, ὅπως σημειώθηκε κάποτε, ὁ Δαμιανὸς κατὰ τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν του στὴ Γερμανία («auch allenthalben viele Proben einer besonderen Lebhaftigkeit, Scharfsinnigkeit und Gelehrsamkeit abgelegt, auch sich ins besondere durch sein aufrichtiges Gemüth und höfliche Sitten viele Hochachtung erworben hatte».)¹⁹ Ἀπομένει λοιπὸν νὰ λάβει τὴ θέση ποὺ τοῦ ἀξίζει στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΜΑΚΡΙΑΔΗΣ

17. Βλ. W. M. von Richter, *Geschichte der Medicin in Russland*, Τρίτο μέρος, Μόσχα 1817, σ. 280.

18. Βλ. C. P. Stewart / D. Guthrie (ἐκδ.), *Lind's Treatise on Scurvy. A Bicentenary Volume Containing a Reprint of the First Edition of A TREATISE OF THE SCURVY by James Lind, M.D., with Additional Notes*, Ἐδιμβούργο 1953, σ. 317-320 καὶ 354, ὅπου συνοψη τοῦ ἔργου τοῦ Δαμιανοῦ.

19. Βλ. J. H. Zedler, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste*, τ. 26, Λιψία καὶ Halle 1740, στ. 811 (s.v. Paraskevas).